

LAND REFORMER I SØR-AFRIKA. JORDA TILBAKE TIL SVARTE. DEN HUMPETE IVERKSETTINGEN GJENNOM EN SENTRALISERT NYLIBERAL STAT.

Thorvald Gran. Prof emeritus UiB, gjesteforsker USN Vestfold. 90989593

Lærernes fagdag UiB 31.2.2025) Om tilbakeføring av stjålet land til den svarte befolkningen i Sør Afrika. PP Powerpoint)

Et sammendrag av fortellingen i boka **State Power in Land Reform. Barriers to implementation in Western and Northern Cape. South Africa. 1990-2006** (WC og NC) som kom ut i fjor på forlaget African Minds. PP Boka kan leses gratis på nett. Den kan bestilles på Forlaget

.- Hva forteller boka?

Den forteller om partiet ANC's forsøk 1. på å få gårder og tomter som ble stjålet av de europeiske settlerne etter 1913, tilbake til tidligere svarte afrikanske eiere og 2. Å sette svarte i stand til å kjøpe jord fra storbønder, kommuner og stat. Boka forteller om denne land reform politikken i den første perioden av Mandela/ANC's styre fra 1990 til 2006, altså de første 16 årene etter sammenbruddet av settlernes Apartheid. PP

ANC ville gjøre den jobben gjennom det ny organiserte statsapparatet. Boka undersøker iverksettingen av denne land reformen gjennom de delene av staten på nasjonalt, provins- og lokalt nivå som gjorde den jobben. Jeg kaller de delene for land staten. PP.

ANC vedtok i 1994 i RDP programmet at 30% av jorda eid av den hvite overklassen skulle tilbake til svarte afrikanere i løpet av de første 5 årene av selvstyret. Boka forteller om den humpete iverksettingen, også land reformer i to utvalgte landsbyer, Saron i provinsen Western Cape og Paulshoek, oppe mot grensen til Namibia, i Northern Cape. PP

- Hvordan foregikk koloniseringen av området som nå, etter 1910, er republikken Sør-Afrika?

Portugal først ute fra Europa 14-15 hundretallet. Handel. Ikke fotfeste i sør, men med mer held i Mozambique fra 1500. Hollendere slo seg inn fra 1650 og slo rot. Skjøv gradvis afrikanere nordover. Slavehold var utbredt i det sørlige Afrika fra gammelt av. Slavekår for afrikanere på settler-gårdene. Fra 1850 årene ville britene industrialisere i nord da diamanter, gull og kull ble oppdaget i store mengder. Kamp mellom briter og hollendere/boere om tilgang til jord og svarte arbeidere.

Boer krigen 1898-1902. Som britene vant etter bl.a. omfattende bruk av konsentrasjonsleire for å svekke boerne. Segregering. Sør-Afrika selvstendig republikk i Commonwealth 1910.

- Apartheid historien kort fortalt.

Begynte som kristen rase teori. Ideen om Guds utvalgte folk. Segregering med briter og hollenderne. Hver rase sitt geografiske boområde. Rase hierarki. Hvit øverst. Fargete mellom og afrikanere lavest. Videreført av britene. 1948: Boerne. Den hvite nasjonen og kirken hellig. Byråkrati og politi sikrer atskillelsen og bruk av svart arbeid i industrien og i de hvite husholdningene.

Indirekte kolonistyre, apartheid-styre gjennom kjøpte høvdinge i større og mindre kongedømmer. Passlover og politi styre. Liberale forhold for hvite.

Britenes segregeringspolitikk og kvasi-liberale ordninger blant hvite frem til 1948: Boerne vinner valg: tar makten. Innfører streng Apartheid - i tråd med Guds vilje etter eget utsagn! Afrikansk motstand hele veien. Brutalt slått ned. Frigjøringspress særlig i 1980 årene da Apartheid var på sitt verste: 1990 Apartheids sammenbrudd. Dermed. Den nye liberale Mandela staten.

- Hvordan var Apartheid forskjellig i det østre og vestre Sør-Afrika? PP

I øst hadde folk blitt presset sammen i 9 bantustater – oppsplittede reservater - for å sikre/tvinge effektiv og billig arbeidskraft til industri og jordbruk. Å sikre tomter og jord til folk/småbrukere i øst til kanskje en befolkning på 20 millioner var og er en nærmest umulig oppgave.

I vest: den gamle Kapp provinsen. Skarp rasedeling. Ingen bantustater. Kirkene og misjonsstasjonene som stort sett støttet Apartheid tilbød tilhold for svarte arbeidere utstøtt fra storgårder og industri.

Boka forteller om den norske misjonæren Andreas Løken, som organiserte skoler på 50 og 60 tallet i Sør-Afrika med begeistret støtte fra Boerne.

- Hva var historien til Distrikt 6 utenfor Cape Town under Apartheid? PP

Området distrikt 6 viste på 60 og 70 tallet at Boernes teori om den nødvendige segregering var feil. Svarte, hvite og fargete, og folk fra ulike trossamfunn levde godt sammen. God økonomi, integrerte skoler og et livlig kulturliv. I 1966 bulldozet myndighetene alle bostedene i D6. Kirker og skoler ble stående. Befolkningen ble tvangsflyttet til Cape Flats.

- Hvordan var situasjonen for den nye demokratiske staten i 1994?

Valget 1994 ANC 63% av stemmene. Absolutt flertall i nasjonalforsamlingen. Omfattende internasjonal støtte til Mandela, den nye liberale staten, ANC og fagforeningene. Samtidig stor motstand.

Storbondealliansen samlet 60000 soldater klare til å aksjonere dersom ANC innførte sosialisme i privat sektor. Det viste seg unødvendig. ANC's forsoningspolitikk. Storbøndene og hvite industriere fant liten grunn til å slå tilbake mot Mandela eller flykte landet. Verdensbanken og IMF stilte krav om markedsøkonomi i Sør-Afrika dersom landet skulle få lån.

- Hvorfor var motstanden fra inn og utland viktigere for ANC enn oppslutningen fra det store flertallet i landet?

Mandela og ANC mente statsdrift i økonomien var nøkkelen til frihet. Lånene fra IMF var vesentlige for å bygge en slik stat. Oppslutningen i folket krevde en demokratisk stat med reelt lokalstyre. En sterk sentralstat viktigst for ANC. Derfor forsoning med overklassen og med IMF. Mange bygder og byer i landet mangler et fungerende offentlig og demokratisk lokalstyre også i dag.

- Mandelas forsoningspolitikk. Hva var virkningen på land reformene?

30% jord til svarte afrikanere i løpet av 5 år ble raskt forlatt. 1996 GEAR med nytt fokus: privatisering av offentlig virksomhet og jord til svarte entreprenører.

Commercial Property Associations CPA. Mange afrikanere sammen om kjøp av jord. Mislykket. Skuffelse i folket. Medlemskap i ANC sank som en stein.

År 2000: nytt land program. LRAD. Økonomisk støtte til storgårder. Støtte til svarte afrikanere som kunne drive og eie storgårder.

- Ny tid. 1994. Kapp provinsen delt i tre. PP

Eastern Cape: Område tettpakket med reservater.

Western Cape: Rikt, frodig område, store gårder, store fattige townships, rikt fiske, særlig langs Atlanterhavskysten helt opp mot Namibia. Finanssentre i Cape Town.

Northern Cape. Svært geografisk område. Høysletter mot Namibia. Kalahari ørken mot Botswana. Store elveløp: (Oransje) Gariep elven fra Drakensberg i øst til Atlanterhavet i vest. Vaal fra nord Johannesburg inn i Gariep elven, vest for Bloemfontein. Grunnlag fra 1850 for diamanter og gull gruver, demninger, elverk, storindustri og torgårder i irrigasjonsfeltene. Britiske entreprenører strømmet til. Jernbaner. Over 2000 lokmotiver ble importert frem til 1900

- Hva var noen av barrierene mot iverksetting av land reformer i den nye land staten?

1. mistillit og fiendskap mellom ANC og Nasjonalistpartiet. Stoppet tiltak

2. dypere konflikt i NC enn i WC

3. Solnedgangen. Alle byråkrater fra Apartheid regimet sikret jobb i den nye staten i minst 5 år. Mange av disse byråkratene verdsatte overgangen fra jord til fattigfolk til jord til svarte entreprenører

4. Apartheid styrte etter nasjonale programmer iverksatt gjennom kjøpte høvdinger og politi lokalt

5. Den nye land staten styrte også gjennom nasjonale programmer, uten bygging av myndig lokalstyre. . Derfor entreprenør politikk. Derfor ingen interesse for brikolører, fattigfolk med ulike behov for jord til tomter, hager og småbruk, butikker, samfunnshus osv.

6. Ingen til å ordne kjøp og salg av jord lokalt.

- Ulik land stat i WC og NC

Flere partiledere i land eliten i NC: 60% der, 47% i WC

Flere menn i landeliten i NC: 80% der, 70% i WC

Bedriftsledere mer til stede i landeliten i WC: 54% der, 25% i NC.

Flere yngre i land eliten i NC: 50% under 40. I WC 29% under 40

Forholdet mellom midlere og høyere utdannet i land eliten: NC 2/9, WC 6/5

27 politikere i land eliten, av dem 6 kvinner – 22% kvinner

Tidligere lærere i land eliten: WC 41%, NC 80%

Byråkratene i land eliten (s.72 i boka) var mest fornøyd med den nasjonale politikken, mindre fornøyd med provinspolitikken og minst fornøyd med lokale land reformer. 24+ av 39; 22+ av 39; og 12+ av 39.

- Hvordan så land eliten på sivilsamfunnets støtte til land reformer?

(s.114 i boka). Vi kan dele sivilsamfunnet inn i 3 grupper av organisasjoner og bedrifter. Første gruppe mest støtte, andre gruppe mindre støtte og tredje gruppe minst støtte. Hvem var i de tre gruppene?

1. jordarbeidernes fagorganisasjoner, småprodusenter, og brikolører; sivile, ikke statlige organisasjoner, og jordarbeidere.
2. Storfarmere og deres organisasjoner, Industriarbeidernes fagorganisasjoner.
3. Finansinstitusjoner, internasjonale bistandsorganisasjoner, industrien og arbeidsgiver organisasjoner.

- Hva var land reformer lokalt i Saron og Paulshoek?

Saron Misjonsstasjon, kirkestyrer, huset afrikanere som var satt på gaten av storbønder.

Etter 1994

Saron: township. bosted for jord- og industriansatte afrikanere. Nærliggende Del Monte fruktfabrikk. Arbeidertog morgen og kveld, frem og tilbake til Cape Town. Store ubrukte landområder i Saron. Lokal storbonde solgte bruket til landarbeiderne på bruket, stort sett bosatt i Saron. Kommunen bidro til kjøpet. Provinsen hjalp noen småbønder inn til markedene. Provinsen bygget politistasjon og kulturhus i Saron.

Paulshoek. Township i et gruveområde. Historisk Politistyrer. Migrantarbeidere. Nå ANC/RDP styrt. Opprettet eget RDP styre i tillegg til kommuneforvaltningen. Flere tiltak: boligbygging i landsbyen. Jord til bønder som ville ekspandere fra naturalhushold til markedsproduksjon. Jordforbedring sammen med Biologisk institutt i Cape Town. Problem: tiltakene var uten aktivitet. Det viste seg at pengene bevilget i provinsforsamlingen i Kimberley nådde ikke frem til Paulshoek. De forsvant på veien ned gjennom byråkratiet til Paulshoek.

Flokker med velfødde esler for fritt omkring i området. Beitet ned terrenget og vekster i folks hager. Vi spurte hvordan det kunne ha seg. Svar. Sterke familier i Paulshoek eide eslene. Når krav om inngjerding, registrering og kontroll med eslene kom opp i RDP utvalget og i kommunestyret, ble kravene avvist.

- Konklusjon

- Hva sier disse trekkene om den nye land statens evne til å iverksette ANC's opprinnelige radikale politikk om 30% tilbake til svarte afrikanere i løpet av 5 år?

De sier at demokratisk statsbygging er vanskelig, spesielt når utgangspunktet er en etablert apartheid stat. De sier at den nye staten arvet fra apartheid staten: store nasjonale programmer med liten bakkekontakt. Fravær av lokalstyre utenom høvdingene og kongedømmene. En oppsplittet hierarkisk offentlig forvaltning uten samarbeid på tvers.

De sier at ANCs stats-sosialisme hadde bedre vilkår i det industririke NC enn i det agrare WC. I NC hadde ANC større oppslutning, et yngre mer lojalt byråkrati ofte med eldre ledere. Men utbredt korrupsjon. Politisk demokrati hadde bedre vilkår i den agrare WC enn i den industrialiserte NC-

Hovedproblem i jord spørsmålet. Fravær av lokalstyre.

TG